

Значення юридичних клінік у професійній підготовці майбутніх юристів

У статті розкривається роль практики у професійній підготовці майбутніх юристів, звертається увага на необхідність поєднання теорії з практикою під час навчання студентів. Проводиться аналіз практичної підготовки студентів в юридичних клініках на базі університетів.

Ключові слова: юридична клініка, практика, професійна підготовка, юридична освіта.

Основним завданням сучасної професійної освіти є вирішення соціально важливих проблем забезпечення всіх сфер суспільного життя професійно підготовленими фахівцями. Однак, зазначене завдання може не реалізуватися з тієї причини, що останнім часом спостерігається тенденція до суттєвого погіршення ситуації з організацією практичної підготовки у вищих навчальних закладах. Не є винятком і практична професійна діяльність майбутніх юристів, для яких саме така підготовка відіграє особливу роль, оскільки юридична освіта в Україні має найбільш тісний зв'язок теорії з практикою (основний дидактичний принцип юридичної освіти).

У педагогіці вищої школи виділяють достатньо багато форм навчального процесу (лекції, лабораторні заняття, практичні, семінарські заняття, контрольні роботи, реферати тощо). Однак серед них можна виділити ті, які мають найбільш практичну спрямованість: семінарські та практичні заняття, а також навчальна та виробнича практика студентів.

Як зазначає В. А. Луппа, для вдосконалення процесу підготовки майбутніх юристів створено нову форму навчання – юридичну клініку, яка дозволяє підготувати висококваліфікованого фахівця зі знанням не лише теорії, але й практики [1, 190]. Функціонування юридичних клінік при вищих навчальних закладах складно переоцінити, однак форма навчання юристів у юридичних клініках не є новою.

Юридичні клініки як форма навчання майбутніх юристів у всьому світі існують вже досить давно. Ще у січні 1901 року російський професор А. Люблінський у своїй статті «О юридических клиниках», надрукованій в журналі Міністерства юстиції, розкрив поняття «юридична клініка» і, зокрема, обґрунтував необхідність створення таких закладів. У 20-30-ті роки ХХ ст. про діяльність юридичних клінік згадується у США. У 50-60-ті роки ХХ ст. юридичні клініки поширюються в Англії, Німеччині, Франції, Росії [2, 7]. В Україні перша юридична клініка з'явилася в 1996 році – при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Сьогодні ж в Україні створення та функціонування юридичних клінік при вищих навчальних закладах стає поширеною практикою. Наприклад,

у м. Харкові юридичні клініки діють у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, Харківському національному університеті внутрішніх справ, Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди (на базі юридичного факультету), Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (на базі юридичного факультету) тощо.

Зокрема, юридична клініка Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна є структурним підрозділом юридичного факультету. Її було створено як базу для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів. Діяльність юридичної клініки спрямовано на вирішення притаманних нашому соціуму проблем і задач – усунення правового нігілізму серед населення, надання безоплатного правового захисту прав малозабезпеченим верствам населення, підвищення професійного рівня випускників юридичного факультету, сприяння запровадженню сучасних методів освіти при поєднанні теоретичних напрацювань та практичних навичок з конкретних питань, формування нової генерації юристів, орієнтованої на громадянське суспільство. Юридична клініка здійснює свою роботу в таких напрямках: консультування малозабезпечених верств населення; проведення правороз'яснювальної роботи на підприємствах, в установах та організаціях області; проведення конференцій, лекцій, круглих столів, семінарів. Як бачимо на прикладі юридичної клініки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна діяльність юридичних клінік має різні напрямки роботи, однак очевидним є те, що основним напрямком її роботи є саме підвищення професійного рівня студентів шляхом застосування отриманих знань на практиці.

Взагалі, юридична клініка має широкий спектр можливостей застосування юридичних знань на практиці:

- 1) усні і письмові консультації (позови, скарги, заяви, клопотання);
- 2) представництво (перед третіми особами, в судах за винятком представництва в кримінальних справах);
- 3) реалізація правоосвітніх програм для окремих категорій населення;
- 4) дослідницька та аналітична робота;
- 5) підготовка матеріалів для правоосвітніх програм.

Як зазначалося вище, основними видами здобуття практичних навичок є навчальна, виробнича практика, а також практика в юридичній клініці. Виробнича практика проходить на підприємствах, установах та організаціях, які здійснюють юридичну діяльність, у судових та правоохоронних органах, органах прокуратури, юридичних департаментах і відділах органів державної влади та місцевого самоврядування, юридичних службах підприємств, установ та організацій тощо. Зазвичай, при проходженні такої практики студент-практикант не допускається до ознайомлення з різними юридичними документами: представники установ проходження практики, які

призначені їхніми кураторами, за браком часу, здебільшого, не приділяють увагу студентам тощо. Інша ж ситуація складається при проходженні практики у юридичних клініках. Як слушно зазначає Н. А. Розенфельд, при проходженні практики в юридичній клініці ознайомлення з особливостями реалізації функцій основних юридичних професій відбувається значно легше, оскільки:

1) керівником такої практики є професійний викладач відповідної дисципліни, який володіє необхідними методиками викладання і має можливість пояснити попередньо (і в процесі проходження практики) незрозуміле або необхідне;

2) протягом практики він надає пояснення щодо ведення щоденника, написання звіту, збирання додатків до звіту, оскільки має інформацію в повному обсязі і знає критерії вимог щодо необхідного документального супроводу практики;

3) той самий керівник несе відповідальність за практикантів, які ввірені йому на час проходження практики, і це є його обов'язком – нести персональну відповідальність за життя і здоров'я ввірених йому практикантів протягом часу відвідування ними практики;

4) керівник від юридичної клініки добре знає своїх практикантів і орієнтується у можливостях впливу на тих з них, які ставляться до проходження практики неналежним чином: він може застосовувати дисциплінарне покарання, повідомляти про негаразди деканат, куратора тощо;

5) під час звітування відносно проходження практики керівник від юридичної клініки входить до складу комісії або виступає як доповідач щодо проходження практики кожного практиканта;

6) можливість обирати час дня для проходження практики, яка може бути зорганізована навіть без відриву від навчання – у другій або першій половині дня; це забезпечить не лише необхідну кількість часу для теоретичних знань, а й дасть змогу спостерігати за перебігом певної справи – у суді, третейському суді або на підприємстві [3].

Окрім того, створення та функціонування юридичних клінік при вищих навчальних закладах має важливе значення для студентів, оскільки завдяки саме цій формі навчання вони мають змогу отримати досвід практичної роботи, зокрема – розуміння засад застосування норм національного законодавства. Проходження практики у юридичних клініках сприяє розвитку у студентів:

- організаторських навичок;
- здатності до самоврядування;
- навичок спілкування з клієнтами, правоохоронними та судовими органами, а також органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, різноманітними правозахисними організаціями (є важливим саме для майбутнього юриста);

- навичок діловодства і комп'ютерної обробки документації;
- вмінь та навичок складання різноманітних процесуальних документів.

Враховуючи вище зазначене, практика в юридичній клініці має беззаперечну перевагу над звичайною виробничою практикою і відіграє важливу роль у професійній підготовці майбутніх юристів. Проходження практики в юридичних клініках сприяє реалізації одного із базових дидактичних принципів юридичної освіти – поєднання теоретичної та практичної підготовки. Зазначений принцип полягає у гармонійному сполученні науково-правових знань з юридичною практикою і повсякденним життям людей. Така практика дасть змогу студенту застосувати та закріпити на практиці щойно набуті ними у процесі навчання знання. У свою чергу, надання студентами безкоштовної юридичної допомоги малозабезпеченим незахищеним верствам населення сприяє формуванню у них власних поглядів на юридичну професію, розвитку питань певного типу етосу (грунтованому на несприйнятті обмеження доступу до юридичної допомоги через соціальну нерівність), а також уявлень про ефективність роботи правової системи в цілому.

Орієнтування майбутнього юриста не лише на теорію, а й на практику ще за часів навчання, а також наявність практичних навичок підвищують його конкурентоздатність у процесі пошуку роботи на ринку праці після закінчення вищого навчального закладу. Адже в сучасних умовах, в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці найбільш затребуваними є ті фахівці-юристи, які мають не лише ґрунтовні знання, але й вміють їх вчасно та кваліфіковано застосувати.

Література

1. Луппа В. А. Інноваційні методи підготовки юристів у ВНЗ / В. А. Луппа // Проблеми сучасної освіти : зб. наук.-метод. пр. – Вип. 4 / Укл. Ю. В. Холін, Т. О. Маркова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 190.
2. Молдован В. В., Кацавець Р. С. Юридична клініка : навч. пос. / В. В. Молдован, Р. С. Кацавець. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – С. 7.
3. Розенфельд Н. А. Підвищення ефективності проходження виробничої практики студентами юридичних факультетів ВНЗ за рахунок організації проведення практики на базі юридичних клінік [Електронний ресурс] / Н. А. Розенфельд // Університетські наукові записки – 2007. – № 2 (22). – С. 459. – Режим доступу : <http://www.univer.km.ua/visnyk/1341.pdf> .